

ÜCRETEN İNDİRİM KONUSU YAPILABİLECEK SİGORTA PRİMLERİ ve KATKI PAYLARI

S.Tunahan BAYKARA (*)

1 - GİRİŞ

Günümüz Dünyasında sosyal devletler vatan-
daşlarını bir taraftan vergi ve sosyal güvenlik sis-
temi açısından kayıt altına alma çabasıyken di-
ğer taraftan sosyal güvenlik sisteminin tamamlayıcı
aktörleri olan emeklilik ve sigorta şirketlerini
de desteklemektedirler. Bu destek, doğrudan teş-
viklerle olduğu gibi, sistemin tamamlayıcı kısmı-
nın diğer ayağı olan katılımcıları da değişik teş-
viklerle sisteme dahil etmek ve sistemde kalıcılı-
ğını sağlayacak özendirici düzenlemeler getirmek
suretiyle dolaylı yönden gerçekleşmektedir.

193 Sayılı Gelir Vergisi Kanunu 63. madde-
sinde ücretin gerçek safi değeri işveren tarafın-
dan verilen para ve ayınlarla sağlanan menfaat-
ler toplamından yine aynı maddede sayılan indiri-
mler yapıldıktan sonra kalan miktar olarak ta-
nımlanmıştır. Gelir Vergisi Kanunu 'Gerçek Üc-
retler' başlıklı madde 63'te ücretin gerçek safi değe-
rine ulaşmada indirilebilecekler olarak sayılanlar;

kanuni kesinti, sigorta primi, katkı payı ve aidat
şeklinde kişiler tarafından ödenenler veya onlara
yapılan ödemeler esnasında yapılan kesintiler-
den oluşmaktadır. Makalede Gelir Vergisi Kanu-
nu madde 63/2 ile 3 no'lu bentleri, Mad. 40/9 ve
Mad. 89/1 kapsamında indirim konusu yapılabi-
lecek sigorta primleri ve katkı payları üzerinde
durulacaktır.

2- GERÇEK ÜCRETEN İNDİRİM KONUSU YAPILABİLECEK ÖDEME ve KESİNTİLER

Gelir Vergisi Kanunu 63'ncü maddesinde;

1- 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun
190'ıncı maddesi uyarınca yapılan kesintilerle,
Ordu Yardımlaşma Kurumu ve benzeri kamu ku-
rumları için yapılan kanuni kesintiler,

2- Kanunla kurulan emekli sandıkları ile 506 sa-
yıylı Sosyal Sigortalar Kanununun geçici 20'nci mad-
desinde belirtilen sandıklara ödenen aidat ve primler,

3- Ücretlinin şahsına, eşine ve küçük çocuk-
larına ait hayat, ölüm, kaza, hastalık, sakatlık, iş-
sizlik, analık, doğum ve tahsil gibi şahıs sigorta

(*) Sayıştay Denetçi Yardımcısı

poliçeleri için hizmet erbabı tarafından ödenen primler ile bireysel emeklilik sistemine ödenen katkı payları,

4- Çalışanlar tarafından ilgili kanunlarına göre, sendikalara ödenen aidatlar, ücretin gerçek safi değerine ulaşmada indirim konusu yapılabilecek ödeme ve kesintiler olarak sayılmıştır.

3- GVK 63/2 KAPSAMINDA YAPILAN ÖDEMELERİN İNDİRİM ŞARTLARI

Gelir Vergisi Kanunu madde 63'ün ikinci bendinde yazılı olan aidat ve primlerin indirim konusu yapılabilmesi için; bu aidat ve primlerin kanunla kurulan emekli sandıkları ile 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun geçici 20'nci maddesinde¹ belirtilen sandıklara ödenmiş olması şarttır. Burada 2 önemli husus göze çarpmaktadır:

1- Aidat ve primlerin ödendiği sandıkların kanuniliği, yani kanunla kurulmamış emekli sandıklarına ödenen aidat ve primler için ücretin tespitinde indirim söz konusu değil,

2- Bu aidat ve primlerin indirim konusu yapılabilmesi için ödenmiş olması şartı,

Gelir Vergisi Kanunu madde 63'ün ikinci bendinde yazılı olan bu aidat ve primler genel olarak ücretli adına işveren tarafından tevkif edilerek ilgili kurumların hesabına aktarılmaktadır. Bu şekilde net ücretlerin tespiti esnasında tevkif edilen kısımların brüt ücretten düşülmesi sonucu bulunacak safi ücret Gelir Vergisi Kanunu 103. maddedeki oranlara göre vergilendirilir. Ancak erkeklerde askerlik, kadınlarda doğum nedeniyle geçen ücretsiz izinli zamanlar için ve yurtdışı borçlanmalar nedeniyle primlerin topluca ya da taksitler halinde ödenmesi durumunda bu indirimden yararlanmak mümkün mü? Eğer müm-

künse uygulama nasıl olacak? Bu soruların cevabı genel olarak Gelir Vergisi Kanunu 111 Seri No'lu Tebliğde ve özel olarak çeşitli özelgelelerde verilmiş. 111 seri No'lu tebliğin birinci bölümü şu şekildedir;

"Belli şartları taşıyan kimselerin sosyal güvenliklerini sağlamak amacıyla, kanunla kurulan ve tüzel kişiliği haiz Emekli Sandıkları ve Sosyal Sigorta Kurumlarına, ödenen paralara aidat ve prim denilmekte ve bunlar 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu'nun 63 üncü maddesindeki şartlarla, ücretin gerçek safi tutarının hesabında, gider olarak indirilmektedir.

Emekli Sandığı ve Sosyal Sigorta Kurumlarından, kanunla kurulmuş olanların üyelerine çeşitli kanunlarla, daha önceki dönemlerde ödenmemiş bulunan aidat veya primleri borçlanma suretiyle ödeme ve dolayısıyla emekliliğe esas alınacak hizmet sürelerini uzatabilme hakkı tanınmaktadır. Bunun için, kanunlarla belli edilen koşullar altında borçlanılan aidat ve primlerin, üyelerce ödenmesi zorunludur.

Bu ödemeler de Gelir Vergisi Kanununun 63/2 maddesinde sayılan aidat ve primler niteliğindedir ve bunların da ücretin gerçek safi tutarının hesaplanması sırasında gider olarak indirilmesi, Gelir Vergisi Kanunu'nun lafzına ve ruhu-na uygun görülmektedir.

Açıklanan nedenlerle;

A – Emeklilik aidatı ve sosyal sigorta primlerinin gider olarak indirilmesi kanunen kabul edilmiş bulunan kurumlara, kanunlarında öngörülen şekilde ücretten kesilmek suretiyle ödenen borçlanma aidat ve primlerinin miktarına ve nispetine bakılmaksızın, kesildiği aya ait gelir vergisi matrahının tespitinde gider olarak nazara alınması;

¹ 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun geçici 20 nci maddesi, 5510 sayılı Kanunun 106'ncı maddesinde yürürlüğü kaldırılanlar içinde olmadığı ilgili maddenin yürürlüğü devam etmektedir.

B – Aidat toptan ödenmişse, ödenen tutara ulaşılncaya kadar bu miktarın ücretlerin, vergiye tâbi tutarından indirilmesi;

C – Ücretlerinin gerçek ve safi tutarlarının hesabında gider olarak indirilmek suretiyle vergi dışı bırakılmış olan aidat ve primlerini, türlü nedenlerle geri alan ve kendilerine toptan ödeme yapılanların, yeniden iştirakçi durumuna girmeleri nedeniyle ilgili kuruma peşin ya da borçlanma suretiyle iade ettikleri aidat ve primlerin tekrar gider olarak indirilmemesi, gerekmektedir. “

Tebliğde borçlanma suretiyle yapılan prim ödemelerinin indirim konusu yapılacağı açıkça ifade edilmiştir. Tebliğin ayrıntısında ortaya çıkan sonuçları ilgisine göre özelgelerle örneklenirerek şu şekilde sayabiliriz:

a) Ödenen aidat ve primlerin ücret gelirinden ortaya çıkan vergiden değil kesildiği ilgili aya ait gelir vergisi matrahının tespitinde indirimi söz konusudur.

b) İndirim konusu yapılabilecek aidat ve primler için hem miktar hem de oran anlamında üst sınır öngörülmemiştir.

c)Toptan yapılan ödemelerde ‘, ödenen tutara ulaşılncaya kadar’ denilerek indirim yapılması süreyle sınırlı tutulmamıştır. Konuyla ilgili özelgede²

“.....Bu hüküm ve açıklamalara göre, Sosyal Sigortalar Kurumuna askerlikle ilgili borçlanmak suretiyle ödenilen borçlanma aidat ve primlerine ilişkin ödeme belgesinin çalışanınız tarafından şirketinize ibraz edilmesi halinde, ibraz edildiği

aydan başlayarak ödenen tutara ulaşılncaya kadar (2008 yılında indirilememesi durumunda 2009 yılı dahil olmak üzere) bu miktarın ücretlerin vergiye tabi tutarından indirilmesi mümkündür.”

d) ‘Daha önceki dönemlerde ödenmemiş bulunan aidat veya primleri’ denilerek borçlanmanın sebebi konusunda bir sınırlamaya gidilmemiştir. Bu askerlikten dolayı veya doğumdan dolayı ücretsiz geçen süreler nedeniyle ortaya çıkan borçlanmalar olabileceği gibi yurtdışı borçlanmalar da olabilir. Yeter ki çeşitli sebeplerden dolayı ücretsiz izin durumlarının ortaya çıkması halinde ilgili kanunlarda borçlanma yapılabileceği öngörülmüş olsun. Özellikle yurtdışı borçlanmalarla ilgili özelgede³...

“Bu hüküm ve açıklamalara göre, tarafından yurt dışı hizmet borçlanması kapsamında Sosyal Sigortalar Kurumuna ödenen primlerin, adı geçenin ödemeyi yaptığı aya ait gelir vergisi matrahının tespitinde gider olarak dikkate alınması, primleri toptan ödemiş olması halinde ise, ödeme yapılan tutara ulaşılncaya kadar bu miktarın ücretinin vergiye tabi tutarından indirilmesi mümkündür.” Denilerek yurtdışı borçlanmalarla ilgili indirim yönünden tereddütler giderilmiştir.

4- GVK 63/3 KAPSAMINDA YAPILAN ÖDEMELERİN İNDİRİM ŞARTLARI

Gelir Vergisi Kanunu madde 63/3 bendinden ve Maliye Bakanlığı’nın ilgili sirkülerinden⁴ çıkarılan sonuçlar ışığında indirimden yararlanmanın şartları ve sınırları şunlardır;

² İstanbul Vergi Dairesi Başkanlığı Mükellef Hizmetleri Gelir Vergileri Grup Müdürlüğü’nün B.07.1.GİB.4.34.16.01/GVK-63/2 sayılı özelgesi

³ İstanbul Vergi Dairesi Başkanlığı Mükellef Hizmetleri Gelir Vergileri Grup Müdürlüğü’nün B.07.1.GİB.4.34.16.01/GVK- 63/13469 sayılı özelgesi

⁴ 13.08.2003 tarihli GVK-3/2003-3/Bireysel Emeklilik Sistemi-1 Maliye Bakanlığı sirküleri

a) Şartları:

1-) Sigortanın veya emeklilik sözleşmesinin Türkiye’de kâin ve merkezi Türkiye’de bulunan bir sigorta veya emeklilik şirketi nezdinde akdedilmiş olması

2-) Hizmet erbabı tarafından ödenen

- Şahsına, eşine ve küçük çocuklarına ait, (tahdidi olarak sayılmış, mesela anne, baba ve kardeşler için yok)

- Hayat, ölüm, kaza, hastalık, sakatlık, işsizlik, analık, doğum ve tahsil gibi

Şahıs Sigorta Poliçeleri primleri ile

- Bireysel emeklilik sistemine ödenen katkı payları

b) Sınırları:

İndirim konusu yapılacak prim, aidat ve katkı paylarının toplamı ödendiği ayda elde edilen ücretin;

1- Bireysel emeklilik sistemine ödenen katkı payının, ödendiği ayda elde edilen ücretin % 10’unu,

2- Bireysel emeklilik sistemi dışındaki şahıs sigorta poliçeleri için ödenen primlerde, ödendiği ayda elde edilen ücretin % 5’ini geçmemeli.

3- Her ikisi toplamı yıllık olarak asgari ücretin yıllık tutarını aşamaz.

4- Her ikisinin ücret açısından oransal değeri toplamı ücretin %10’undan fazla olamaz.(Örnek-2 de açıklanmıştır). Bu durumda şahıs sigorta primleri için %5 oranındaki sınır ayrıca aranacaktır.

Kanun koyucunun Gelir Vergisi madde 63’ün ikinci ve üçüncü bentlerini ayrı ayrı düzenlemesinin nedeni ikinci bentte yapılan ödemelerin kanunla kurulmuş emekli sandıkları ve sigorta kurumlarına yapılmış olması üçüncü bentte ise yapılan ödemelerin özel sektör sigorta veya emeklilik şirketlerine yapılmış olmasıdır. Ayrıca üçüncü bent kapsamında yapılan ödemelerin indirim-

den yararlanabilmesi için ödemelerin yapıldığı şirketlerin Türkiye’de kâin ve merkezi Türkiye’de olması lazım. Yine üçüncü bent kapsamında yapılan ödemeler için belli sınırlar dahilinde indirim söz konusu, ikinci bentle ilgili böyle bir sınır yok. Son olarak ikinci bentte hizmet erbabının sadece kendisi için yapılan ödemeler indirim söz konusuyken üçüncü bentte belli yakınları için yaptığı ödemeler de ücretin safi değerine ulaşmada indirim konusu olabilmektedir. Bu son olarak saydığımız farkla ilgili bir özalgede⁵ şöyle denilmektedir;

“Gelir Vergisi Kanunu’nun 63/3.maddesine göre eş için şahıs sigortalarına ödenen ve madde de yer alan sigorta poliçeleri için ödenen primler indirim konusu yapılmakta olup, Sosyal Sigortalar Kurumu Gelir Vergisi Kanunu’nun 63/3.maddesinde belirtilen nitelikte bir sigorta kurumu olmadığından bu kuruma eş için isteğe bağlı olarak ödenen primlerin bu madde kapsamında değerlendirilmesi mümkün değildir.”

Örnek-1 Kasım ayı için

(Rakamlar farazi olarak verilmiştir.)

Aylık Brüt Ücret	1.000 TL
SGK sigorta primleri toplamı (İşsizlik Sigortası Dahil)	300 TL
Bireysel Emeklilik Sistemi Katkı Payı Ödemesi	40 TL
Şahıs Sigorta Primleri Ödemesi	80 TL
Askerlik Borçlanması taksiti	250 TL
Önceki Dönemlerde (Ocak-Ekim) İnd. Konusu Yap. Topl.Tutar	540 TL
Asgari Ücretin Yıllık Tutarı	3.672 TL
Brüt Ücretin %10’u-%5’i	100 TL-50 TL

⁵ İstanbul Vergi Dairesi Başkanlığı Mükellef Hizmetleri Gelir Vergileri Grup Müdürlüğü’nün B.07.1.GİB.4.34.16.01//GVK-63/2-13314 sayılı özalgesi

GVK Mad 63/2'ye göre; 300 TL (SGK sig. Pir.) + 250 TL (askerlik Borç. Taksiti) =550 TL, GVK Mad 63/3'e göre ise; ücretlinin, şahıs sigorta primi ile ilgili olarak matrahının tespitinde indirim konusu yapılabilecek tutar ücretinin %5'i olan 50 lira ile sınırlıdır. Dolayısıyla 80 liralık prim ödemesinin 50 liralık kısmı indirim konusu yapılabilecektir. Bu durumda şahıs sigorta primi olarak indirim konusu yapılacak tutarın yanı sıra bireysel emeklilik sistemine ödenen katkı payının tamamı olan 40 lira da matrahın tespitinde indirim konusu yapılacaktır. Böylece indirilebilecek toplam tutar 90 lira olacaktır. Asgari ücretin yıllık tutarı aşılmamıştır.(540 + 90 < 3.572 TL)

Hizmet erbabının sigorta primleri ve katkı paylarından dolayı brüt ücretinden yapabileceği toplam indirim 550 TL + 90 TL = 640 TL'dir.

Örnek-2 Kasım ayı için

1-Aylık Brüt Ücret	5.000 TL
2-SGK sigorta primleri toplamı (İşsizlik Sig. Dahil)	1.000 TL
3-Bireysel Emeklilik Sistemi Katkı Payı Ödemesi	300 TL
4-Şahıs Sigorta Primleri Ödemesi	100 TL
5-Eş ⁶ Adına Şahıs Sigorta Primi Ödemesi	200 TL
6- Önceki Dönemlerde (Ocak-Ekim) İnd. Konusu Yap. Topl.Tutar	2.500 TL
7-Asgari Ücretin Yıllık Tutarı	3.672 TL
8-Brüt Ücretin %10'u-% 5'i	500 TL- 250 TL

GVK Mad 63/2 ye göre; 1000 TL indirim yapılabilir.

GVK Mad 63/3 e göre ise; brüt ücreti 5000 lira olan ücretli, bireysel emeklilik sistemi ve şahıs sigortaları için ödediği toplam 600 liranın 500 liralık kısmını (brüt ücretinin %10'u) gelir vergisi matrahının hesaplanmasında indirim konusu yapabilecektir. Asgari ücretin yıllık tutarı aşılmamıştır.(2500 + 500 < 3.572 TL). Burada yukarıda sayılan sınırlar kısmının 4. bendi devreye giriyor. Normalde oranlar ayrı ayrı uygulansa idi kişi kendisi için ödediği bireysel emeklilik katkı payının tamamını ve kendisi ile eşi için ödediği şahıs sigorta priminin (5000 TL'nin %5'i =250 TL) 250 TL sini indirebilecek, toplamda bu bent kapsamında 500 yerine 550 TL indirim hakkı olacaktır.

Hizmet erbabının sigorta primleri ve katkı paylarından dolayı brüt ücretinden yapabileceği toplam indirim 1000 TL + 500 TL = 1500 TL'dir.

5- ÜCRETLERİN BEYAN EDİLMESİ HALİNDE İNDİRİM

Gelir Vergisi Kanunu mad. 89/1'e göre; mükelleflerce ödenen prim ve katkı paylarının yıllık beyanname ile beyan edilen gelirden indirebilmesi için, bu prim ve katkı paylarının ücretin safi tutarının tespitinde ayrıca indirilmemiş olması ve prim ve katkı tutarlarının gelirin elde edildiği yılda ödenmiş olması gerekmektedir. Bu arada ücret gelirinin beyan edilmesi halinde limitlerin tespitinde oranların uygulanacağı şey Ücret değil 'Beyan Edilen Gelir' olacaktır. Bunun dışında yukarıda saydığımız şartlar ve sınırlar aynen burada da geçerlidir. Beyan edilen gelir olarak, yıllık gelir vergisi beyannamesinde yer alan indirimler ve geçmiş yıl zararları toplamından önceki tutar esas alınacaktır.

⁶ Eşin ücret geliri veya yıllık beyanname ile beyanı gereken başkaca bir geliri bulunmamaktadır.

**5- KATKI PAYLARININ İŞVEREN İLE BİRLİKTE
ÖDENMESİ HALİNDE İNDİRİM**

Gelir Vergisi Kanununun 40/9 bendinde yer alan hüküm işverenler tarafından ücretliler adına bireysel emeklilik sistemine ödenen katkı paylarının, ücretlerle ilişkilendirilmeksizin, ticari kazancın tespitinde gider olarak indirilmesine imkan tanımaktadır.

Gerek işverenler gerekse ücretliler tarafından ödenen ve vergi matrahının tespitinde dikkate alınan katkı paylarının toplamı Gelir Vergisi Kanunu Mad. 63/3 te belirtilen sınırları aşmayacaktır. Yani yukarıda sınırlar kısmında bahsettiklerimiz burada da aynen geçerlidir. Tek fark burada hem işveren hem çalışan tarafından katkı payları ödenmesi halinde bu ödemelerin toplamının oransal sınırları aşamayacak olmasıdır. Hem işveren hem de ücretli tarafından katkı payı ödenmesi ve toplam tutarın yukarıda belirtilen sınırı aşması halinde, indirimin öncelikli olarak ücret matrahının tespitinde mi yoksa ticari kazancın tespitinde mi yapılacağı konusu taraflarca serbestçe belirlenebilecektir. Katkı payının tamamının işveren tarafından ödenmesi halinde çalışan için ücretten indirim söz konusu olmayacaktır. Sadece o kısım ücret geliri olarak kabul edilmeyecektir. Fakat sınırın aşılması halinde aşan kısım ücret olarak vergilendirilecektir.

Örnek: Ücretlinin Kasım döneminde bireysel emeklilik sistemine ödediği katkı payı tutarı 300 TL'dir. Bu tutarın yarısı işveren tarafından emeklilik şirketine ödenmektedir.

Aylık Brüt Ücret	2000 TL
Bireysel Emeklilik Sistemi Katkı Payı Ödemesi (ücretli)	150 TL
Bireysel Emeklilik Sistemi Katkı Payı Ödemesi (işveren)	150 TL
Önceki Dönemlerde (Ocak-Ekim) İnd. Konusu Yap. Topl. Tutar	600 TL
Asgari Ücretin Yıllık Tutarı	3672 TL
Brüt Ücretin %10'u- % 5'i	200 TL-100 TL

Ödenen katkı payı toplam tutarı 300 lira olmasına rağmen brüt ücretin %10'unun 200 lira olması nedeniyle, hem işçi hem de işveren tarafından toplam indirilecek katkı payı tutarı 200 lira olacaktır.

İndirimde ücret matrahının tespitine öncelik verilmesi durumunda, ücretli tarafından ödenen katkı payı 150 milyon lira Gelir Vergisi Kanununun 63/3 üncü maddesi uyarınca, ücretin safi tutarının tespitinde indirim konusu yapılacaktır. Aynı dönemde işveren tarafından ödenen tutarın sadece 50 milyon liralık kısmı ücretle ilişkilendirilmeksizin ticari kazancın tespitinde gider olarak indirilecektir. İşveren tarafından ödenen ancak Gelir Vergisi Kanununun 40/9 uncu maddesi uyarınca indirilemeyen 100 milyon lira ise hizmet erbabı için ücret olarak vergilendirilmek suretiyle, işveren açısından ise ticari kazancın tespitinde dikkate alınacaktır.

6- SONUÇ

193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu'nun 63/2-3, 40/9 ve 89/1 maddelerinde yer alan düzenlemeler sosyal devlet olma ve sosyal devlet olmanın gereği olarak vatandaşları Sosyal Güvenlik Sistemine dahil etme adına değerlendirilebilecek teşviklerdir. Ancak vergi sistemimizdeki indirim, istisna ve muafiyet adı altındaki pek çok teşvik uygulamaları gibi sigorta primi ve katkı paylarının indirim yoluyla vergi dışında bırakılması uygulaması da ana mevzuatın çok açık olmaması ve bunun sonucunda ortaya çıkan tereddütler nedeniyle bekleneni yeterince verememektedir. Konuyla ilgili ikincil mevzuatta pek çok tereddüt giderilmeye çalışılmıştır. Makalede konuyla ilgili tereddüt hasıl olan özel durumlara da değinerek sigorta primleri ile katkı paylarının ücretten indirim uygulaması kısmen anlatılmaya çalışılmıştır.

KAYNAKÇA

- 193 Sayılı Gelir Vergisi Kanunu Madde 63/2, 63/3, 40/9 ve 89/1 bentleri.
- 111 Seri No'lu Gelir Vergisi Tebliği
- 13.08.2003 tarihli GVK-3/2003-3/Bireysel Emeklilik Sistemi-1 Maliye Bakanlığı sirküleri
- <http://www.ivdb.gov.tr/> (İstanbul Vergi Dairesi Başkanlığı Web Sitesi)